

СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ ЧРЕЗ РАЗВИТИЕ НА СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Гл. ас. д-р Ваня Ганева, СА „Д. А. Ценов” – Свищов

***Резюме:** Голяма част от политиките в съвременните европейски общества са насочени към социално включване на уязвимите групи. Социалното включване благоприятства процеса на интеграция в обществото, свързано е с осигурен достъп до възможности и ресурси, необходими за пълноценното участие в икономическия, социалния и културния живот. То е формулирано като една от целите в Стратегията на ЕС за устойчив растеж през следващото десетилетие – „Европа 2020”.*

Социалното предприемачество подпомага социалното включване на уязвимите групи чрез осигуряване на заетост, подобряване на техния жизнен стандарт, предоставяне на услуги и други форми на подкрепа. То представлява дейност, ориентирана не само към печалба, но и към постигането на социални цели, свързани с благоденствието на цялото общество и определени социални групи в неравностойно положение.

***Ключови думи:** социално включване, уязвими групи, социално предприемачество, социална икономика.*

Въведение

Голяма част от политиките в съвременните европейски общества са свързани с преодоляване социалното изключване на уязвимите групи. Европа е изправена пред предизвикателства, които изискват решения, съчетаващи икономическото и социалното благополучие. Във връзка с това, в различните страни се поставя акцент върху развитието на социалното предприемачество, което има важен принос за интеграцията на хората в неравностойно положение.

Относно същността на социалното включване

Един от възможните подходи за изясняване същността на социалното включване е на базата на неговия антипод – социалното изключване. Б. Ивков например разглежда социалното изключване като проблем, свързан преди всичко с ограничаването и/или отнемането на достъпа до съществуващи в обществото материални и духовни цен-

ности и ресурси.¹ Авторът е на мнение, че причините за възникване на това явление не се коренят само в индивидуалните различия и предпочитания, а и в социалните структури и институции, които хората са създали, в културата на съответното общество. Индивидите, които попадат в ситуация на социално изключване не могат да се възползват от потенциално предоставяните им от обществото социални права. Освен това има известна трайност на ограниченията в достъпа (или отнемането на достъпа) до ресурсите на обществото.

Според Б. Ивков социалното изключване е многостранен и продължителен процес на ограничаване и/или отнемане на:

1. Достъпа до материални и културни ценности и ресурси на обществото.
2. Достъпа до всички или част от институциите на обществото, във и чрез които се осъществяват дейностите на индивидите и групите в различните сфери на живота.
3. Възможностите за реализация на социалните и гражданските права на индивидите и групите.²

Авторът счита, че социалното изключване се превръща в социална патология, характеризираща се с многоизмерна депривация, с дезинтеграция, с деидентификация на индивидите и социалните групи. В този смисъл социално изключени са хората, които обществото или включеното мнозинство подлага на системно лишаване от достъп и стигматизация като издига разностранни и трудно преодолими социални бариери.

Според М. Йоргова социалното изключване е комплексно и многоаспектно явление, което се характеризира с неадекватно социално участие, отсъствие на социална интеграция, невъзможност за упражняване на социални права.³ Това понятие се обвързва с разбирането, че приобщаването на изключените към обществото е реализация на принципа на солидарността, но солидарност на основата на реципрочна отговорност. Авторката обобщава някои схващания за социалното изключване в западната литература, а именно: социалното изключване е социален проблем и израз на противоречието между действително и желателно състояние на социалните отношения; изключването не се дължи непременно на мястото в класовата структура на

¹ Ивков, Б. За понятието „социално изключване“. // Социологически проблеми, 2005, № 3-4, с. 148.

² Ивков, Б. Анализ на потребностите на хората с увреждания от социално включване чрез заетост (част 1). София, 2013, с. 17-18.

³ Йоргова, М. Социалното изключване и социалното включване: консенсус за социалното развитие на ЕС. // Народно стопански архив. Кн. 4, 2010, с. 70-73.

обществото, а на отдалечеността от основни елементи на обществения живот като заетост, образование, участие във властта; социалното изключване е резултат от наслояване на неблагоприятни състояния едно след друго, създадени от взаимодействието между икономически, социални и политически обстоятелства; бедността е само едно от основанията за социално изключване.

Противоположният процес на социалното изключване, обратната страна на изключването е социалното включване. То благоприятства процеса на интеграция в обществото, свързано е с осигурен достъп до възможности и ресурси, необходими за пълноценното участие в икономическия, социалния и културния живот. В социологически план социалното включване се свързва с участието на индивидите в мрежи за подкрепа (формални и неформални), които те определят като значими и такива, на които разчитат.

Необходимостта от социално включване се свързва с идеята за изграждане на едно по-справедливо и демократично общество. Включването е процес на укрепване чувството за принадлежност на индивида или групата към обществото, водещ към социална интеграция. Социалното включване е формулирано като една от целите на Стратегията на ЕС за устойчив растеж през следващото десетилетие – „Европа 2020“.

Социално включване посредством социално предприемачество

Социалното предприемачество започва активно да се развива през втората половина на 20 век. То е ориентирано не само към печалба, но и към положителен социален ефект. Социалното предприемачество позволява обединяването на икономически и социални цели и провеждането на ефективна социална политика в подкрепа на уязвимите групи в обществото.

Важна особеност на социалното предприемачество е доминирането на социалните цели над икономическите. Поради това като правило социалните предприемачи са ангажирани в тези области, които бизнесът счита за непечеливши, но едновременно с това в които има шансове да се намали равнището на бедността – например да се даде възможност за реализация на хората с увреждания. Целевите групи, към които е насочено социалното предприемачество, са най-малко защитените слоеве на населението. Социалното предприемачество не е просто бизнес, който отделя част от печалбата си за благотворителност, а е такъв, при който социалната цел се явява главна.

Социалното предприемачество би могло да се разглежда като средство за решаване на социалните проблеми в обществото. Стиму-

лирането му дава възможност за създаване на иновативни модели на социални услуги, насочени към уязвимите групи. Социалното предприемачество се свързва с въвеждане на нови механизми за разрешаване на съществуващите социални проблеми по отношение на лицата с увреждания; младежите, лишени от семейна подкрепа; дълготрайно безработните лица; хората, страдащи от различни зависимости; лицата от малцинствени групи и др. То има общи характеристики със сферите на традиционното предприемачество и благотворителността: от първото се различава по своята насоченост към социални изменения и цели, а от благотворителността, по това, целите се достигат чрез организация на предприемаческа дейност.

Подкрепата, която социалното предприемачество предоставя е под формата на:⁴

- ✓ осигуряване на заетост на представители на уязвима група;
- ✓ предоставяне на услуги на пазарен принцип, пряко предназначени за задоволяване нуждите на уязвимите групи;
- ✓ генериране на приходи от стопанската дейност, които се реинвестират в разширяване на подкрепата за уязвимата група;
- ✓ съчетаване и на трите подхода, което в случая със социалните предприятия на нестопанските организации е най-често използвания подход.

В стратегията „Европа 2020“, част от концепцията за приобщаващ растеж е интервенция чрез развитие на пазара на труда, включително посредством социална икономика и социално предприемачество. Елементи на социалната икономика са всички предприятия, които имат социални цели – кооперации, асоциации, взаимоспомагателни дружества, фондации, сдружения, НПО, които извършват стопанска дейност.

В България, в последните години, също се приемат редица документи, свързани със социалното предприемачество. Например в Стратегията по заетостта 2012-2020 г. е упоменато, че се цели развитие на социалното предприемачество и създаване на социални предприятия, които оказват благотворен социален ефект спрямо уязвимите групи за подобряване на техния жизнен стандарт, осигуряване на заетост, предоставяне на услуги и/или други форми на подкрепа. През 2011 г. бе приета Националната концепция за социална икономика, която представлява израз на намеренията на държавата за утвърждаване на предприятията и организациите в тази сфера. На основание на нея е оформен

⁴ Шабани, Н. П. Алексиева. Социалното предприемачество като възможност за обезкуражените млади хора. Уницеф София, 2016, с. 15-17. https://www.unicef.bg/assets/PDFs/2016/BCNL_Analysis_FINAL.pdf

мен План за действие по социална икономика 2016-2017 г., който включва 5 приоритета със съответните действия:⁵

1. Повишаване осведомеността на заинтересованите страни относно същността и функционирането на социалната икономика (провеждане на информационни кампании; организиране на дискуссионни форуми на национално ниво; изготвяне и публикуване на Наръчник на добри практики по социална икономика; организиране на ежегоден европейски форум на социалните предприятия и др.).
2. Създаване на подкрепящи структури за социалната икономика и социалните предприятия (реализиране на Академия за социални предприемачи).
3. Информационно осигуряване на социалната икономика (издаване на печатни материали по проблемите на социалната икономика; актуализиране и поддържане на националната база данни за социалните предприятия към МТСП).
4. Създаване на благоприятни условия за образование, обучение и изследвания в подкрепа на социалната икономика (разработване на учебно помагало в областта на социалната икономика; провеждане на семинари, кръгли маси по различни теми, свързани със социалната икономика; провеждане на начално/въвеждащо обучение по проблемите на социалната икономика; приемане на индекс за измерване на средата, резултатите и тенденциите в развитие на социалното предприемачество на национално ниво и др.).
5. Създаване на благоприятна среда, стимулираща развитието на социалната икономика (разработване, представяне и обсъждане на Проект на Закон за социална икономика; обсъждане на предложение за промяна на Закона за обществените поръчки, която при равни други условия да осигурява преимущество на социалните предприятия при кандидатстване за обществени поръчки и др.).

Заклучение

Концепцията за насърчаване на социалното предприемачество е част от политиката на Европейския съюз за справяне със социалното изключване на уязвимите групи. Социалните ефекти от социалното предприемачество се измерват с интеграцията и осигуряването на зае-

---

⁵ План за действие по социална икономика 2016-2017 <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=889> (18. 09. 2016).

тост на хората в неравностойно положение, а икономическите ползи – в спестените средства за социални помощи и компенсиране на дългосрочно безработните лица. Социалното предприемачество развива нови модели на активно социално подпомагане и включване, в което клиентите (потребителите) се насърчават да поемат по-голяма отговорност. То е успешен модел за социално включване, особено в комбинация с други социални услуги и мерки за подкрепа. Както посочват някои автори социалното предприемачество като дейност трябва да се подчинява на пазарни принципи, а самата социална цел се постига посредством включване на уязвимите групи или в резултат на това, че средствата отиват за решаване на социално значим проблем.⁶

ЛИТЕРАТУРА

1. Ивков, Б. За понятието „социално изключване”. Социологически проблеми 3-4, 2005.
2. Ивков, Б. Анализ на потребностите на хората с увреждания от социално включване чрез заетост (част 1). София, 2013.
3. Йоргова, М. Социалното изключване и социалното включване: консенсус за социалното развитие на ЕС. Народностопански архив. Кн. 4, 2010.
4. Шабани, Н. П. Алексиева. Социалното предприемачество като възможност за обезкуражените млади хора. Уницеф София, 2016, ISBN 978-954-92855-9-8.
5. План за действие по социална икономика 2016-2017 г. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?lang=bg-BG&Id=889>

---

⁶ Шабани, Н. П. Алексиева. Цит. произв. с. 10.